

Litteratur

Stephan Hurwitz og Karl O. Christiansen: Kriminologi I-II. Gyldendal, København, 1968-71. 694 s.

Standardverket i nordisk kriminologi er kommet i ny skikkelse. Hurwitz er blitt til Hurwitz og Christiansen, og verket er vokst fra 443 sider i 1948 og til to bind med til sammen nesten 700 sider i 1971. Jeg vil i det følgende først forsøke å gi en ganske kort oversikt over innholdet av de to bind som de nå foreligger. Deretter vil jeg forsøke å vurdere dem; først gjennom et forsøk på klassifikasjon, hva slags bøker er det vi her står overfor, deretter ut fra spørsmål om hvor fullstendig disse bøkene dekker faget kriminologi, og senere hvor handlingsrelevante de er. Endelig vil jeg ta opp noen spredte synspunkter om enkelte avsnitt.

I. Oversikt.

Første binds første del tar opp en del generelle spørsmål om den kriminologiske vitenskap, — avgrensninger, kilder og metoder, historikk, og så litt malapropos om enn forsonende velskrevet og interessant, et avsnitt om kriminaliteten i Danmark. Deretter følger som hoveddel i dette bind en gjennomgåelse av kriminalitetens biologiske bakgrunn, samt av de psykiske abnormiteters betydning for kriminaliteten.

Annet bind er langt mer sosiologisk orientert. Vi får her gjennomgått variabler som tid og sted for lovbruddet, og den materielle så vel som den immaterielle kultur. Senere trenges det inn i familie-, ekte-skaps- og vennskapsforhold, skole, yrke, økonomi og sosial klasse, og så på ny litt malapropos, men også her forsonende godt, et avsnitt om forutsigelse av kriminalitet.

Det er ikke lite. Hvilket samtidig både er verkets styrke og svakhet.

II. Hva slags bok?

Det er neppe rimelig å vurdere dette verk som en vanlig lærebok. Det er først og fremst en håndbok. Det fremgår av det store omfang, og det fremgår av disposisjon såvel som fremstillingsform. Forfatterne nærmer seg kriminalitetsproblemene ubundet av vanlige faglige grenser, og også uten å underordne de mange fag under ett bestemt i flokken. Forfatterne er i utpreget grad eklektikere, de sideordner fagene, ser på hva biologene har utforsket, går videre til psykiatere og psykologer for så å ende — riktignok med en hovedvekt målt i antall sider — hos sosiologene. Innen hvert fag gjør det samme seg gjeldende. Et meget stort antall undersøkelser refereres og sidestilles, mens forfatterne derimot viser stor forsiktighet med å integrere de forskjellige undersøkelser, la noen synspunkter få dominans, eller skarpt fokusere det som måtte være deres egen hovedoppfatning. For

den som vil skaffe seg en oversikt over hva som er skrevet innen et bestemt område, representerer verket en usedvanlig rik og lett tilgjengelig kunnskapskilde. Nettopp ved at fag og arbeider sidestilles finner man fram innen faggrensene og får helhet ut av de enkelte arbeider. Et utmerket noteapparat øker bokens bruksverdi som håndbok og hjelp til å finne fram til konkrete kriminologiske undersøkelser. Som håndbok vil den innen de områder den dekker bli stående som et standardverk i europeisk kriminologi i en lang årrekke.

Men håndbokens styrke betyr samtidig begrensninger som lærebok. Håndboken kan ha med litt om det meste, men ikke mye om nesten noe. Det gjør det i dette tilfelle først og fremst vanskelig å få en helhetlig oversikt, eller ganske enkelt *forstå* kriminologien. Alle fag er jo ikke like viktige. Lovbrudd er og blir sosialt definert. De kan ikke forstås uten i sammenheng med vedkommende samfunn. Håndbokens form — velegnet for dem som vil vite alt som kan være sagt på et bestemt område — vil lett tilsløre at denne kunnskap er uten mening hvis den er uten konkret tilknytning til en helhetlig samfunnsbeskrivelse. Jeg kan vanskelig forstå — og det er vel en uforstand som deles av svært mange fagfeller — at det *isolert sett* har noen mening å snakke om biologiske faktorerens betydning for kriminaliteten. Kroppstyper eller psykisk underlødighet blant lovovertredere? Ja, det avhenger vel først og fremst av hvilken *type* samfunn beskrivelsen er hentet fra. I et homogent, tett, lite, oversiktlig, stabilt samfunn — der skal det mye til før man bryter med hovedreglene, der blir formodentlig de få som faller ganske "rare", enten biologisk, psykologisk eller begge deler. I større samfunn må vi vente færre av denne type, — likeledes i de små tette samfunn, hvis det eller de begåtte lovbrudd ikke sees på som særlig alvorlig. Karl O. Christiansen har jo påvist disse forhold bedre enn noen i sin studie av kriminaliteten under okkupasjonen. Sønnerjydske samarbeidsfolk skilte seg ikke mye ut fra den gjennomsnittlige jyde, men det gjorde københavnske hvor motstandspresset var vesentlig større.

Som lærebok betraktet tror jeg verket ville vunnet betraktelig om bind I var kommet til slutt. Forutsetninger for lovbrudd er regler. Regler vokser ut av sosialt liv. Lovbrudd begynner ikke med kropp, men med sosial samvær. En annen sak er at delene om biologi og psykiatri med en slik plassering formodentlig ville skrumpet ganske betraktelig, mens avsnittet om dansk kriminalitet ville vokst og nå med rette blitt plassert som ett av verkets første avsnitt.

Håndbokens form gjør også at de enkelte undersøkelser blir stående som selvstendige og ofte meget knappe helheter. Det jeg vet skyldes forsiktighet og toleranse hos forfatterne overfor andre forskere, — de refererer mer enn de dømmer eller fordømmer — det gjør det tilsvarende vanskelig for leseren å skille mellom det superbe og det mer tvilsomme. Studenten kan selvfølgelig gå til originalene selv. Men da har han en litteraturliste på 57 sider å velge fra. Denne mengden av

undersøkelser tvinger selvfølgelig også fram en meget knapp form. Det blir f. eks. ikke mye saft igjen i den faglig sett helt dekkende, men samtidig særdeles kortfattede beskrivelse av Donald Cresseys underslagere (s. 548).

III. *Hvor fullstendig er verket?*

Ikke helt, og det blir min hovedinnvending. Til trods for sitt omfang kan det ikke sies at verket gir et helt dekkende bilde av moderne kriminologi. Den særlige mangel er at lovovertrедeren ikke sees på som resultat av en seleksjonsprosess. Hva slags mekanismer i samfunnet som helhet og innen politi og rettsvesen i særdeleshet er det som gjør at akkurat disse menneskene, og ikke helt andre med andre kjennetegn, blir registrert som lovovertrедere? Hvilke krefter og argumentstyper ligger bakom lovgiving og håndhevingspraksis? Hva presser på bakom narkotika kontra alkohollovgiving α — skattelovgivning — sedelighetslovgiving? Hvem velges, hvorfor? Og av hvem velges de? Forfatterne beklager — med rette — at fengselssoziologien ikke er behandlet i verket. Jeg vil utvide dette til å beklage at ikke hele kontrollsystemet er behandlet. Det er vokst fram en anseelig litteratur om domstolenes adferd, om politi, om vernelag, om rettsvesen kontra helsevesen og lovbrudd kontra sykdom, om frivillige organisasjoner og sosiologien bakom disse og ikke minst om effekten av de forskjellige tiltak og organisasjoner. Det er vel nettopp her den viktigste utvikling har funnet sted innen moderne kriminologi, og det kan ikke annet enn regnes som en alvorlig mangel at dette ikke er med. *Forklaringen* er sikkert at forfatterne har følt seg bundet av bokens opprinnelige struktur. Ingen kriminologi mangler kapitler om skolen eller om familien. Like naturlig, nei, *mer* naturlig, for det er her kriminologien har sin særlige ekspertise, burde det være med en lang rekke kapitler om de forskjellige sider av reaksjonssystemet. KRIM og KRUM, byrettsdommere og parlamentarikere, psykiatere og statsadvokater, brudte hjem og klassestruktur, — det har alt sammen en helt selvfølgelig plass i en helhetlig kriminologisk fremstilling.

Et slikt utvidet perspektiv ville beriket hele fremstillingen. Ikke minst ville det kunne gjort bind I mer interessant. En god del av de data som der brukes som beskrivelse av lovovertrедere, kunne også utmerket godt brukes til å beskrive beskriverne! Det gjelder kanskje særlig ved gjennomgåelsen av psykopatibegrebet. „Om man så vil benytte betegnelsen psykopati eller 'personlighedsdefekt', 'karakterinsufficiens' (Stürup) eller en anden neutral betegnelse, er et spørsmål om terminologi“, skriver forfatterne (s. 196). Ja vel. Men det er et valg som både sier noe om dem som velger, og med konsekvenser for senere valg. Noen ord fører lettere til internering enn andre. Valget af terminologi får konsekvenser i en maktkamp. Hurwitz og Christiansen skriver samme sted: „Indtil videre vil det formentlig ikke i dansk litteratur være praktisk at afskaffe det nu indarbejdede udtryk

psykopati, der ikke behøver at sige noget om ætiologien.“ Dette er et standpunkt med helt klare kriminalpolitiske implikasjoner. Det hadde vært særdeles interessant om forfatterne hadde dukket ned i denne problematikk. Savnet blir dobbelt følelig fordi jeg jo vet at *de* vet så meget om dette.

På samme måte som reaksjonssystemet som helhet må inn i kriminologenes beskrivelse, må også kriminologene selv inn i denne beskrivelsen. Hva er vel kriminologiens sosiale konsekvenser? Det finnes et tilløp til svar i bind I. På s. 52 skriver forfatterne om kriminologi og ideologi, at kriminologien helt fra den positive skoles fremtreden i 1870 årene og inntil den nyeste tid har vært en kampretning „vendt mod antagelsen af 'fri vilje', 'tilregnelighed' og 'gengældelse' som grundbegreber i strafferetten og for en rationel bekæmpelse af kriminaliteten gennem fjernelse af dens årsager og behandling af forbryderne — ikke efter deres skyld, men i forhold til deres farlighed. Praktisk er dette program i vidt omfang blevet realiseret. I alle nyere straffelove viser positivismens resultater sig i individualiserende foranstaltninger, der tager hensyn til lovovertrædernes egenart.“

Som beskrivelse av kriminologiens fortid er dette treffende. Men det burde vel vært føyd til at nettopp disse forhold har stått i sentrum for de senere års selvkritikk innen kriminologien. Man er blitt oppmerksom på betenkelige baksider ved ideene om individualisert behandling. Boken „Varning för vård“ representerer ett godt eksempel på denne selvkritikk, artikler og bøker av Inkeri Anttila, Vilhelm Aubert, Thomas Mathiesen og meg selv andre eksempler. Og dette igjen er vel bare skandinaviske manifestasjoner av en internasjonal bølge (selv om vi nok synes vi var svært tidlig ute). Det sentrale er vel en økende grad av oppmerksomhet på at individualiserings- og behandlingstanker har særdeles vidtrekkende konsekvenser som ansvarsfritagelse hos den enkelte lovovertreder, eller ukontrollert maktbruk hos øvrighetspersoner. Innsikt om dette har gjort at både den fri vilje, tilregneligheten og gjengjeldelsen er på full fart *tilbake* i bildet. Det er nok dette forhold som gjør at strafferettsjuristene ofte med et visst mismot vil hevde at en del kriminologer på dem virker dypt konservative. Det disse jurister — de mest ekstreme under fanen „Sosialt forsvar“ — med vitenskapens hjelp kjempet for å fri seg fra, mye av dette kommer nå forskere og sier at kanskje ikke var så dumt å ta vare på likevel. Dog bør vel tilføyes at de gamle ord av disse nyklassisister forsøkes gitt nytt innhold. Men i dette forsøk møter vi på *nytt* av den viten vi får fra Hurwitz og Christiansen. La meg ta det opp i neste avsnitt om:

IV. Er dette handlingsrelevante bøker?

Tilsynelatende ikke. Reaksjonssystemet, det vi lettest kan gjøre noe med, er uomtalt. Isteden får vi en uendelig oppregning av lite manipulerbare årsaksfaktorer, og med en hyppig tilbakevendende konklus-

sjon om at dette vet vi egentlig ikke noe særlig om, her kreves mer forskning.

Likevel vil jeg hevde at svært meget i disse bøker er særdeles viktig, kanskje ikke så meget for forkjemperen for sosialt forsvar som for dem jeg ovenfor har forsøkt å kalle nyklassisistene. Et fellestrekk gjør seg med massiv tyngde gjeldende gjennom disse bind. Det er opphopingen av handicaps blant lovovertredere. Slik som våre samfunn er organisert, og det er stort sett vestens industrisamfunn det gjelder, vil de registrerte lovovertredere også på en serie av andre områder tilhøre de utpregede tapergruppene. Fattigdom, sykdom, trøbbel i det nære såvel som i det fjerne miljø, problem med alkohol og stoffbruk, slette boliger, dårlig utdanning, at de selv er offer for langt mer kriminalitet enn gjennomsnittsbefolkningen, — dette er ikke representativt for alle syndere, men i hvert fall for et flertall av dem som kommer i kontakt med samfunnenes offisielle reaksjonssystem.

Og her ligger selvfølgelig handlingssignalene. I samfunn med likhetsideologier gis det her signaler om behovet for å se nærmere på de samfunnsforhold som produserer slike typer lovovertredere. Og til det rettsapparat som får med dem å gjøre, går det vel også signaler, kanskje særlig til lovgivere og budsjettmakere. Stort sett — slik leser i hvert fall jeg Hurwitz og Christiansen — stort sett vil rettsapparatet bli brukt mot de ekstremt fattige. Ut fra tanker om likhet og om forhold mellom skyld og soning, så har dette klientel sonet på forhånd. Det bør være et godt argument for ressurstilførsel på dette området, og også for ekstrem forsiktighet ved utmåling av de onder som skal balansere gjerningsmannens onde handlinger.

V. Noen spesielle avsnitt

Den foregående omtale er blitt svært generell. La det dempes ved at jeg får fremheve noen av de avsnitt som jeg personlig har hatt størst utbytte av. Det gjelder oversikten over dansk kriminalitet — en tett og fin beskrivelse. Det gjelder avsnittet om tvillingforskning. Innvendingen om at biologiske variabler må sees på bakgrunn av det sosiale system svekkes her noe, fordi det danske tvillingmaterialet ved å være det overlegent beste spiller en slik avgjørende rolle, — og om Danmark vet selv en nordmann adskillig. Andre høydepunkt var for meg kapittel 28 om tidsmessige variasjoner, og kapittel 30 om krig og kriminalitet. Disposisjonen av del II stiller jeg meg derimot noe tvilende overfor. Ikke forstår jeg hva som er forskjellen på kriminalitetens almene sosiologiske bakgrunn, og dens sosialpsykologiske bakgrunn. Det virker ikke umiddelbart innlysende at kjønn og alder skal behandles under sosiologi, og sosial klasse under sosialpsykologi. Det virker heller ikke selvinnlysende at familieforhold skal behandles adskilt fra ekteskapelige forhold, og med et kapittel om skole og kamerater imellom.

Dette ble mye. Men det skal vel ikke forfatterne være lei seg for. De har gjennom en lang årerække nedlagt et kjempearbeid i dette verk. Det er klassikeren i nordisk kriminologi som her er kommet i sterkt fornyet skikkelse. Alle vi som er vokst opp med den tvinges til fornyet standpunkttagen på basis av verkets og vår egen utvikling. Summen av mine inntrykk blir disse: Som håndbok fremragende innen de områder den dekker. Som lærebok noe mindre velegnet nettopp fordi den i så utpreget grad er en håndbok. Dens handlingsrelevans er større enn man umiddelbart får inntrykk av. Den mangelfulle dekning av reaksjonssystemets kriminologi representerer en følelig svakhet, — men vel også en utfordring til forfatterne. Bind III om reaksjonssystemets kriminologi vil kunne føyes naturlig inn i en helhet.

Nils Christie.

Roger Hood & Richard Sparks: Key Issues in Criminology. World University Library, Weidenfeld and Nicolson, London, 1970. 256 s. 35 sh.

Hood og Sparks har i en lille bog behandlet seks emner, der med rette kan siges at høre hjemme blandt kriminologiens nøgleproblemer. Det drejer sig om: skjult kriminalitet (to kapitler), kriminelle delkulturer og ungdomsbander, klassifikasjon af lovovertrædelser og lovovertrædere, domfældelsesprocessen og sanksionsvalget (the sentencing process), kriminalrettlige reaktioners effektivitet (to kapitler), og fængselsamfundet.

I kap. 1 gives der en oversigt over udforskningen af *den skjulte kriminalitet*, sådan som den kan vurderes på grundlag af begrundede skøn (informed guesses), undersøgelser foretaget af organisationer (f. eks. stormagasiner), studier over selvrapporteret kriminalitet og viktimologiske undersøgelser. De tre første metoder og deres resultater behandles kort. Mere indgående refereres de undersøgelser, der i USA blev foretaget på foranledning af the President's Commission (1967). Af resultaterne kan som eksempler nævnes, at kun $\frac{1}{3}$ af de offer-rapporterede indbrudstyverier og $\frac{1}{4}$ af voldtægtsforbrydelserne (rape) i et repræsentativt udsnit på 10.000 amerikanske husstande, hvor alle over 18 år blev interviewet, blev anmeldt. I en speciel undersøgelse i Washington, DC, var mørketallene væsentlig højere: for de grovere forbrydelsers vedkommende var der 5,3 gange så mange begåede som anmeldte. I to Boston-områder fandt man lignende resultater.

Metodeproblemerne ved denne type undersøgelser diskuteres ganske indgående. De amerikanske materialer har næppe alle været repræsentative. Det er begrænset, hvor mange lovovertrædelser der kan

spørger om. Den offer-løse kriminalitet kan ikke undersøges. Pålideligheden af de indkomne svar skønnes ganske god, specielt for de alvorligere lovovertrædelsers vedkommende; for de mindre grove var der en betydelig underrepræsentation. Interviewpersonen blev udspurgt om lovovertrædelser begået indenfor det sidste år. I bogen betegnes denne periode som for lang; man bør ikke spørge om begivenheder, der ligger længere tilbage end 3 måneder. Som helhed antages det, at ofrenes antal er blevet undervurderet. — De samme undersøgelser belyser, at de væsentligste grunde til, at et stort antal lovovertrædelser ikke rapporteres, er at ofrene betragter en stor del af dem som bagatelagtige, at man ikke ville opnå noget ved at anmelde (over halvdelen), at „sagen“ ikke havde noget med politiet at gøre (en trediedel); kun 2 % angav, at de frygtede represalier.

Kapitel 2 handler om *de registrerede og de kendte lovovertrædere*. De nordiske undersøgelser refereres sammen med andre velkendte studier på dette område. Det væsentlige i kapitlet er sammenligningen af registrerede og ikke-registrerede lovovertrædere. Her som hos andre forfattere konstateres det, at de registrerede ikke er et repræsentativt udsnit af samtlige kriminelle. På grundlag af en gennemgang af litteraturen drøftes problemet om de to køns og de forskellige socialgruppers andel i kriminaliteten. Begge spørgsmål lades stort set ubesvarede; men det antages dog for nogenlunde sikkert, at de klasseforskelle, der præger den registrerede, også gælder den alvorligere del af den selvrapporterede kriminalitet. Det kriminalitetsbegreb, der de facto opereres med i undersøgelser af skjult kriminalitet, og pålideligheden af de svar, der gives, diskuteres. — I slutningen af kapitlet konkluderes det, at de registrerede lovovertrædere har begået grovere og flere lovovertrædelser end de ikke-registrerede, men de registrerede lovovertrædere karakteriseres også ved manglende familiestøtte, tilknytning til gadegrupper, ved deres påklædning og deres optræden.

I kapitel 3 om *gruppekriminalitet* refereres, hovedsagelig fra amerikansk litteratur, undersøgelsesresultater og (mest) -teorier om den gruppeprægede ungdomskriminalitet. Miljøskolen (Shaw og McKay, Trasher, Morris, Carter) omtales kort; Miller, Cohen, Cloward og Ohlin, Matza, Yablonsky, samt Vaz noget mere indgående. Short og Strodtbeck's empiriske Chicago-undersøgelse tillægges med rette væsentlig betydning ved vurdering af de mere eller mindre teoretiserende forklaringer på ungdomsgruppernes kriminalitet, hvorfor der sættes et stort spørgsmålstegn ved Cloward og Ohlin's teori om tre typer af kriminelle aktiviteter bestemt af arten af den delkultur, hvorfra den udspringer. Gruppemedlemsskab (belonging) og status tillægges afgørende betydning, men mere forskning anbefales før der ofres yderligere tid på de mere spekulative generaliserende teorier om ungdomskriminaliteten.

Kapitel 4 behandler *klassifikationsproblemet*, særlig spørgsmålet om systematisk opstillede typologier, hvis klasser gensidigt udelukker

hinanden. Indledningsvis refereres en, naturligvis langt fra udtømmende, række forsøg på specielle typologier for kriminalitet og kriminelle. — Til en god typologi stilles først og fremmest det krav, at den adskiller lovovertrædere eller adfærdsformer i typer, på hvilke forskellige teoretiske forklaringer passer. Hertil føjes som et subsidiært krav, at den skal spænde så vidt som muligt, at dens klasser gensidigt skal udelukke hinanden, og at disse let og sikkert skal kunne identificeres. Gennemgangen af lovovertrædertyper *versus* lovovertrædelsestyper, klassifikation af lovovertrædere efter arten af lovovertrædelser og kriminelle karrierers homogenitet er lidet resultatrig. Forfatterne antager, at den deskriptive, empiriske behandling af problemet er forfejlet; måske bør kriminologiske typologier udvikles på grundlag af kriminologiske teorier.

Kapitel 5 refererer empiriske undersøgelser af *domstolenes sanktionsvalg og strafudmåling*. Tre metoder nævnes: (1) Grove sammenligninger af forskellige domstoles strafudmålingspraksis uden hensyn til, hvordan gruppen af anklagede er sammensat. (2) Tilsvarende sammenligninger af tilfældig sammensatte (randomiserede) grupper. Under (3) omtales i virkeligheden to metoder: (a) Sammenligning af to grupper, hvor hver person i den ene gruppe er parret med en person i den anden, således at de med hensyn til afgørende forhold er ensartede. (b) Sammenligninger, hvor de to grupper ved hjælp af prædiktionsteknik inddeles i undergrupper (en slags risikokategorier), der er ensartede med hensyn til den forventede dom.

Som eksempel på 3b refereres Green's meget indgående undersøgelse af 1.437 sager fra Philadelphia Court of Quarter Sessions. Her viste det sig, at forbrydelsens grovhed og tidligere kriminalitet var af størst betydning. Når de blev holdt konstante, udøvede „non-legal factors“ som køn, alder, race og fødested kun en ringe indflydelse. En sammenligning af 18 dommere viste god overensstemmelse ved de groveste og de mest banale sager, medens der i mellemgruppen var væsentlig større variationer. Her syntes dommerens personlighed, særlig gennem hans vurdering af lovovertrædelsens grovhed, at spille en rolle. Hood har ud fra en undersøgelse af mænd idømt fængselsstraffe for „indictable offences“ indenfor 119 politidistrikter lagt vægt på betydningen af dommernes opfattelse af straffens effektivitet og på traditionen ved den pågældende domstol. I andre undersøgelser har bl. a. Blomberg, Wilkins, Chandler og Carter peget på andre faktorer, herunder personundersøgerens og anklagerens indstilling.

Til slut gøres der rede for en kompliceret model for sanktionsvalg og strafudmåling, hvor en meget lang række forskellige faktorer tages i betragtning. Hidtil er dog kun enkelte af modellens led blevet belyst gennem empirisk forskning.

Kapitel 6 beskæftiger sig med undersøgelser af *effektiviteten af straf og behandling*. Efter en drøftelse af metodeproblemerne, særlig spørgsmålet om effektivitetskriterier og sammenlignelighedsproblemet,

refereres visse undersøgelsesresultater. Vanskelighederne ved at fastlægge reaktionsvirkningerne i relation til andre faktorer, der påvirker behandlingsresultatet, undervurderes ikke; men konklusionen er ikke så pessimistisk som hos mange andre, der har beskæftiget sig med spørgsmålet (se f. eks. Christie, NTfK 1961, s. 129 ff.). Det fremhæves, at *ikke alle* undersøgelser har givet negativt resultat, og at de mange eksisterende negative resultater kan skyldes, at behandlingsformer, der giver samme gennemsnitsresultat, kan virke forskelligt på bestemte typer af lovovertrædere.

Det sidste spørgsmål behandles i kapitel 7, *behandlingsform og lovovertræderstype*. Området er kun opdyrket i ringe grad; kapitlet er blevet kort. De bedste eksperimenter og undersøgelser stammer fra Californien (Youth and Adult Correction Authority), hvor Sullivan, J. D. Grant og M. Q. Grant (M. Q. Warren), Gottfredsson, Ballard, Jensen, Palmer m. fl. har forsøgt at belyse forskellige sider af problemet. Vanskelighederne ved studiet af samspillet mellem lovovertræder og behandling hænger sammen med, at det er vanskeligt at finde relevante lovovertræder-typologier, og at man ved såvel beskrivelse som klassifikation af behandlingsformerne så at sige står på bar bund, det sidste bl. a. fordi de eksperimentelle muligheder er begrænset. Det anbefales, at behandlere og forskere koncentrerer sig om „ikke-upåvirkelige recidivister“. De hidtidige undersøgelser betegnes som „not completely useless“, og med rette understreges de negative resultaters værdi.

Kapitel 8 om *fængselsstraffens umiddelbare virkninger* (the impact of imprisonment) beskæftiger sig med fængsels-samfundet. Clemmers velkendte bog „The Prison Community“ fra 1940 og en række senere arbejder af bl. a. Sykes, Cressey, Goffman, Galtung, Cline og Wheeler, Mathiesen, Morris og Morris, McCorkle og Korn, Schrag, Glaser og Stratten, Garrity og Garabedian omtales og kommenteres. Kapitlet koncentrerer sig om fangegruppens sociale system, fangekulturens oprindelse og fortsatte beståen, samt prisoniseringsprocessen.

I et sidste afsnit drøftes sammenhængen mellem oplevelsen af fangesamfundet og adfærden efter løsladelse. Forskning på dette område findes ikke, men to undersøgelser er af en vis interesse. Ud fra Schrag's typologi (right guys, square Johns, politicians, outlaws, dings) påviste Garabedian, dels at de af andre påviste holdningsændringer under strafafsoningen (fra en mere til en mindre og igen til en mere konform indstilling til fængselspersonalets normsæt) kun gjaldt for 'square Johns' og 'politikere', dels at typerne adskilte sig fra hinanden med hensyn til antal tidligere straffe, lovovertrædelsens art, adfærd i institutionen m. m. På den anden side påviste Garrity, at Schrag's typer (efter afsoningstidens længde) adskilte sig fra hinanden med hensyn til recidiv (parole violation). — Det er dog tvivlsomt, om de to forfattere har brugt Schrag's typologi på samme måde; den er i øvrigt slet ikke udformet med det formål at undersøge forholdet mel-

lem placering i fangesamfundet, holdningsændringer og adfærd efter løsladelsen. Vanskelighederne ved at sondre mellem recidivfaktorer i og udenfor fængselsmiljøet understreges: „... a very great deal of difficult empirical research must still be done before criminologists can ever begin to investigate the impact of the inmate social system on the criminality of prisoners“.

Bogens formål angiver at være orientering for kriminologistuderende, praktikere indenfor retshåndhævelsen og almindelige læsere „throughout the world“. For „den almindelige læser“ vil visse afsnit dog nok være vanskeligt tilgængelige, selv om fremstillingen gennemgående er klar, pædagogisk veltilrettelagt, og illustrationerne — med et par undtagelser — smukke, meget instruktive, langt ud over, hvad man ellers finder i sådanne fremstillinger. Mod emnevalget kan der ikke, når bogens omfang tages i betragtning, rejses indvendinger. Det er virkelig nøgleproblemer i den betydning forfatterne bruger ordet: områder hvor efterkrigsårenes kriminologi har kunnet formulere resultater, der muliggør ny forskning og virkelige fremskridt indenfor et kortere åremål. Dette synspunkt er værd at understrege. Hvis Tarde skulle vurdere nutidens kriminologi ville han nok sige, at den mere er præget af skiftende moder end af sædvane. Man får undertiden det indtryk, at forskere, der — højest fortjenstfuldt — har beredt ny jord, er blevet så rastløse i deres pionerarbejde, at de før høsten kaster sig over nye, mere „spændende“ opgaver. For dem vil bogen i mange henseender være passé. I dag er den store mode „cost-benefit-analysis“. Hvad den er i morgen, ved vi ikke.

Derfor kan bogen varmt anbefales til kriminologer, forskere såvel som til studerende, og til kriminalpolitikens praktikere. Den giver værdifulde oplysninger, refererer eller omtaler en omfattende litteratur, og den lukker på sine steder vinduet op til nye perspektiver i forskningen.

Karl O. Christiansen

Stefan Lullies: Das Problem der Tötungshemmung beim Mörder.
Duncker & Humblot, Berlin 1971. 237 s.

På basis af Lorenz' dyrepsykologiske iagttagelser vedr. aggressions naturhistorie opstiller forfatteren en række spørgsmål. En smule forenklet kan de sammenfattes som følger:

Er drab en følge af en manglende, eller en ikke tilstrækkeligt tidligt indsættende drabshæmning?

Er der tale om, og i så fald i hvilken udstrækning skyldes drab en medfødt eller/og en erhvervet drabshæmmende faktor?

I indledningen spørges, om stedet for og funktionen af drabshæmningsmekanismen hos ikke-drabsmænd er den samme som for drabsmænd, og hvilke betingelser der er for afvigelser herfra hos disse. Der

er gennemført en gennemgang af akter vedr. 35 drabsmænd og klinisk psykologisk undersøgelse af 12 af disse. Ved psykologiske samtaler har forfatteren forsøgt at få besvaret 161 spørgsmål, der ikke er aftrykt i bogen. Han har søgt at gå til værks således, at det ikke oplevedes som en skemabundet serie. Der ses ikke at være foretaget nogen klinisk analyse af ikke-drabsmænd, men det fastslås, at almindelige mennesker har en medfødt drabshæmning. Denne omtales som aTH (angeborene Tötungshemmung) og en eTH (erworbene TH). Det enkelte menneskes aTH er afhængigt af en tilbagekobling mellem gerningsmand og offer, idet der udgår signaler fra ofret, som gerningsmanden gerne skulle opfatte. Der er yderligere tale om en medfødt udløsende mekanisme (AAM).

Undersøgelsen går ud på at se, om man kan finde forskellige forstyrrelser hos drabsmænd, hvor f. ex. det kunne antages, at den hæmningsudløsende AAM ikke er tilstrækkeligt udviklet. Der kan også være tale om, at aTH ikke udløses på grund af en fejltagelse i AAM apparatet. Det kan ske i form af en såkaldt overspringshandling. Aggressionen kan have ophobet sig i drabsmanden igennem nogen tid, således at den aktuelle aTH ikke er tilstrækkelig til at hindre drabet. Man kan også tænke sig, at AAM ikke har fået den normale prægning, så de sædvanligt virksomme stimuli ikke fungerer og hverken aTH eller eTH kommer i funktion.

Det her skildrede begrebsapparat gør bogen til tung læsning, men arbejdet synes alligevel at være ulejligheden værd. De 12 tilfælde er klart skildrede. Det drejer sig om følgende tilfælde: drab på en prostitueret, hustrudrab, drab af en pensionatsværtinde, en serie krigs-afslutningsdrab (ialt 3 mænd og 1 kvinde), hustrudrab, drab af en $\frac{3}{4}$ år gammel søn, drab af en tidligere hustru, af en 77årig rentenyder (begået af en 33årig mand med en intelligens som en 7årig, altså klart åndssvag), et nødværgedrab af en kioskindehaver (i forbindelse med et indbrud), drab af hustru og deres 7 måneder gamle fælles søn, drab af en 23årig veninde, og rovmord på en ingeniør.

Drabsofrene svarer således meget godt til, hvad vi kunne støde på i et dansk fængsel, når bortses fra dels den åndssvage, dels krigs-afslutningsdrabene. Alligevel giver gennemgangen af de enkelte tilfælde indtryk af, at forholdene i de tyske fængsler, hvor disse mennesker er undersøgt, er meget forskellige fra forholdene i vore fængsler. I flere tilfælde var mentalerklæringerne ikke tilstede i de foreliggende akter og har øjensynligt ikke kunnet fremskaffes.

I den kursoriske litteraturgennemgang savner man, særlig i tilslutning til det 11. tilfælde, en henvisning til Karl Menningers analyse af samspillet mellem drab og selvmordstilskyndelser.

Vurderingen af de enkelte tilfælde er sket med stor forsigtighed og baseret på en betydelig skepsis med hensyn til, hvad der er blevet sagt, efter mit skøn i nogle tilfælde en ikke særligt overbevisende virkende skepsis. Det er som om disse mennesker, der må have været

i fængsel igennem mange år, fortsat skulle frembyde latent aggression i en grad, som i hvert fald adskiller dem fra, hvad vi finder i almindelighed ved undersøgelser i afsoningsfasen her i landet.

Man savner oplysning om straffens længde og tidspunktet for straffen, der såvidt man kan se fortrinsvis er livsvarigt fængsel.

Konklusionen er ret udførlig og slutter med, at drab kun er muligt, når der hos drabsmanden er en defekt i aTH, men forfatteren er klar over, at materialet ikke giver mulighed for nogen endelig stillingtagen.

G. K. Stürup.

NYUDKOMMEN LITTERATUR

- Acta Criminologica*, vol. V. Les Presses de l'Université de Montréal. 1972. 197 s.
- Aude, Carl*: Fra fængsel til frihed. 5. udg. Nyt socialt Bibliotek, Det danske Forlag, København. 1972. 227 s.
- Beretning om Socialforskningsinstituttets virksomhed 1969—1971. Teknisk forlag, København. 1971. 74 s.
- Bestemmelser om fængselsvesenet 1970. Utgitt av Fængselsstyret. Oslo. 1971. 132 s.
- Brettel, Hans-Friedrich*: Blutalkohol und Blutwassergehalt. Methodik — Theorie — Praxis. Verlag Max Schmidt-Römhild, Lübeck. 1972. 97 s.
- Brydensholt, H. H.*: Narkotika og straf. Juristforbundets forlag, København. 1972. 160 s.
- Christie, Nils*: Hvis skolen ikke fantes. Universitetsforlaget & Christian Ejlers' forlag, Oslo & København. 1971. 157 s.
- Christie, Nils* (red.): Scandinavian Studies in Criminology, vol. 3. Universitetsforlaget, Oslo - Bergen - Tromsø. 1971. 149 s.
- Stang, Fredrik*: Historisk innledning til formueretten. Kap. I. Formuerettens utvikling. Universitetsforlaget, Oslo - Bergen - Tromsø. 1972. 92 s.
- Exchange of Information on Research in European Law, No. 1. Council of Europe, Strasbourg. 1971. 188 s.
- Dansk Forsorgsselskabs årsberetning 1970. København. 1971. 54 s.
- Elwin, Göran, Sten Heckscher & Alvar Nelson*: Den första stenen. Studiebok i kriminalpolitik. Tidens förlag, Stockholm. 1971. 322 s.
- European Committee on Crime Problems: Collected Studies in Criminological Research, vol. VIII. Council of Europe, Strasbourg. 1971. 135 s.